

แนวคิดทางสังคมและการเมืองในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า

พ.ศ. 2559-2564

วรุณญา อัจฉริยบดี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

E-mail: warunya.aj@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องแนวคิดทางสังคมและการเมืองในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 เป็นกวีนิพนธ์ที่ประพันธ์ขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยอยู่ในช่วงการปกครองหลังการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดทางสังคมและการเมืองในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 จำนวน 78 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทางสังคมและการเมืองปรากฏ 7 แนวคิด ได้แก่ 1) พลังพลเมืองคือผู้กำหนดอนาคตของประเทศ 2) คนรุ่นใหม่สู่การมีประชาธิปไตยที่เบ่งบาน 3) การอยู่ร่วมกันในความแตกต่างตามระบอบประชาธิปไตย 4) ความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมืองส่งผลต่อประชาชน 5) การใช้อำนาจในทางมิชอบและการกดขี่เป็นอุปสรรคสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย 6) การสร้างความเท่าเทียมในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ และ 7) หน้าที่พลเมืองสู่ความเป็นปึกแผ่นของประเทศ ซึ่งแนวคิดต่าง ๆ นี้อาจกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับพลเมืองของประเทศ

คำสำคัญ: แนวคิดทางสังคมและการเมือง, แนวคิดประชาธิปไตย, กวีนิพนธ์, รางวัลพานแว่นฟ้า

Social and Political Concepts in Phan Waen Fah Award Poetry during 2016-2021

Warunya Ajchariyabodee

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail: warunya.aj@ssru.ac.th

Abstract

A research article on social and political concepts in the Phan Waen Fah Poetry Award 2016-2021, which was written during the post-coup domination of Thailand by the National Council for Peace and Order (NCPO) and General Prayuth Chan-o-cha as Prime Minister. The objective of this research analyzed social and political concepts in 78 works of Phan Waen Fah Poetry Awards 2016-2021. The results of the research indicated seven social and political concepts, namely: citizen power determining the country's future, the new generation towards a blooming democracy, democratic coexistence among dissimilarity, affects of conflict between soldiers and politicians to the people, abuse of power and corruption as the main obstacles to democracy, impossibility in creating equality in society and citizenship and the solidarity of the country. Based on these concepts, it is to assumed that the poetry works in the Phan Waen Fah Award 2016-2021 perform the intermediary role for the state and the citizens of the country.

Keywords: Social and political concept, Democratic concept, Poetry, Phan Waen Fah Award

บทนำ

กวีนิพนธ์ คือ “รูปแบบต่าง ๆ ของการเรียบเรียงถ้อยคำอย่างมีจังหวะที่มนุษย์ใช้แสดงออกถึงความคิดความเข้าใจอันลึกซึ้งที่เกิดจากจินตนาการ ในเรื่องเกี่ยวกับโลกมนุษย์ และเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับมนุษย์” (สำนักราชบัณฑิตยสถาน, 2560, น. 399) ดังความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน แสดงให้เห็นว่ากวีนิพนธ์เป็นงานวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่นำเสนอความคิดของกวีที่มีต่อมนุษย์และสังคม สังคมย่อมมีอิทธิพลต่อความคิดของกวี กล่าวคือ สังคมเปรียบเสมือนวัตถุดิบที่ทำให้กวีสามารถสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ขณะเดียวกันกวีก็มีอิทธิพลต่อสังคม ในที่นี้หมายความว่างานวรรณกรรมทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากกวีจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาหรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านทัศนะและความเห็นของกวีที่ต้องการนำเสนอจากงานวรรณกรรม รวมทั้งบทบาทของกวีและวรรณคดีต่อสังคมโดยรวม ดังที่ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2551, น. 1-2) ได้อธิบายถึงลักษณะบางประการในงานของครูเทพ อาจเป็นจุดเริ่มต้นของกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยสรุปได้ว่า กวีนิพนธ์มีขนาดสั้นเพื่อแสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นของกวี การแสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นของกวีนั้นมักมีความเกี่ยวพันกับความสำนึกในหน้าที่ของกวีที่มีต่อสังคม นอกจากนี้ครูเทพได้ผสมผสาน “ชนบ” ลายลักษณ์กับ “ชนบ” มุขปาฐะเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน และครูเทพได้นำเอารูปแบบของเพลงพื้นบ้านใช้เป็นฉันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ สอดใส่เนื้อหาอันกลมกลืนกับธรรมชาติของเพลงพื้นบ้าน คือ การ “ร้องทุกข์” ปัญหาของชาวบ้านหรือการสะท้อนปัญหาของชาวบ้านหรือการสะท้อนปัญหาในชีวิตและวิพากษ์วิจารณ์สังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบทบาทของกวีนิพนธ์คือกวีประพันธ์กวีนิพนธ์ขึ้นเพื่อแสดงทัศนะของตน หรือการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ซึ่งทัศนะหรือการวิพากษ์วิจารณ์สังคมประการหนึ่งที่กวีมักเลือกนำเสนอผ่านกวีนิพนธ์ ก็คือ ทัศนะที่มีต่อสังคมและการเมืองการปกครอง

ทัศนะที่มีต่อสังคมและการเมืองการปกครองในกวีนิพนธ์ปรากฏในทุกยุคทุกสมัย ดังกวีนิพนธ์ของประสิทธิ์ มุลิกเกษม (อ้างถึงใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558, น. 130) แปลงเนื้อหาจากเพลงจันทร์เจ้า ที่ว่า

จันทร์เจ้า	ขอข้าวราดแกง
ขอขึ้นค่าแรง	ให้กับพ่อข้า
ขอเสื้อผ้า	ให้น้องสักชุด
ขอสมุด	ให้น้องได้เขียน
ขอหนังสือเรียน	ให้น้องได้อ่าน
ขอมีงาน	ให้ข้าทำเลี้ยงชีพ
ขอเร่งรีบ	แก้ไขด้วยเถิด
ขออย่าเกิด	ความทุกข์ยากกว่านี้เลย

จากบทกวีข้างต้นจะเห็นว่ากวีนำเสนอทัศนะที่มีต่อสังคมว่า เกิดความทุกข์ยากความแร้นแค้นขึ้นในชีวิต ทำให้ต้องร้องขออาหาร ขอค่าแรง ขอเสื้อผ้า ขอสมุด ของานทำ เป็นต้น ซึ่งกวีก็ได้เรียกร้องให้เร่งรีบแก้ไขปัญหาคความทุกข์เหล่านี้

หนุ่มสาว

วัยแววาวของชีวิต

ประกายไฟวามวิจิตร

ยังคงความศักดิ์สิทธิ์สูงค่า

บริสุทธิ์สดใส

ดวงใจดวงตา

กล้าที่จะฟันฝ่า

อาธรรม

(เดือนจิต นวตรงค์ อ้างถึงใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2558, น. 133)

จากบทกวีที่ชื่อว่า “หนุ่มสาว” แสดงให้เห็นทัศนคติที่มีต่อคนหนุ่มสาวเป็นวัยที่มีความสดใส มีใจบริสุทธิ์ มีความคิดที่กล้าที่จะต่อสู้กับสิ่งที่ไม่เป็นธรรม สะท้อนให้เห็นภาพรวมของสังคมว่าสังคมควรให้ความสำคัญกับความคิดของคนรุ่นหนุ่มสาว เนื่องจากคนหนุ่มสาวจะเป็นพลังที่ดีในการต่อสู้หรือทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีนำเสนอทัศนคติที่มีต่อสังคมที่มีสภาพแร้นแค้น นำเสนอความคิดเพื่อแก้ไขปัญหา และนำเสนอให้เห็นถึงความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม

นอกจากนี้ ดวงมน จิตรจำนง (2543, น. 10-12) ได้วิเคราะห์แนวคิดสำคัญของกวีนิพนธ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งของกวีนิพนธ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์ คือ สำนึกทางสังคม และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้จาก “ฝนแรก” ของจิระนันท์ พิตรปรีชา ที่แต่งขึ้นหลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” 2535 กวีนิพนธ์ดังกล่าวนำเสนอให้เห็นว่า “ประชาชนรับรู้คุณค่าของการอุทิศชีวิตของวีรชน สำนึกทางสังคมในจิตวิญญาณของเขาก็จะอุดมสมบูรณ์เป็นสำนึกของแผ่นดินและสำนึกเช่นนี้ของแผ่นดินจะบำรุงเลี้ยงระบอบการปกครองอันเป็น “ประชาธิปไตย” ให้เติบโตใหญ่ ไม่ว่า “บาดแผล” จะผากระอยไถยาวนานเพียงใด”

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้อ่านกวีนิพนธ์ควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาในกวีนิพนธ์ในแง่ที่ว่า “กวีไทยผู้มีพลังปัญญา กอปรด้วยความสามารถทางภาษาและจินตนาการผนวกกับปฏิภาณ และอารมณ์ขันอันเป็นผลมาจากสมดุลทางใจดังกล่าวแล้วนั้น ก็ได้สร้างสรรค์กวีนิพนธ์เพื่ออรรถประโยชน์ของสังคมมาโดยตลอด แม้ไม่เคยสำนึกว่าเป็นหน้าที่ของตนในอันที่จะธำรงภาวะอันสมดุลและสงบสุขเอาไว้ทั้งในจิตของปัจเจกบุคคล และในสังคมส่วนรวม” (สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ, 2541, น. T58)

ผู้วิจัยจึงสนใจนักกวีนิพนธ์ที่ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 โดยเฉพาะกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้ามาศึกษา เนื่องจากในปี พ.ศ. 2557 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองของประเทศไทย เหตุการณ์นั้นคือ การทำรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร และจนกระทั่งมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 เป็นครั้งแรกหลังรัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งถูกยกร่างขึ้นโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จากการ

เลือกตั้งครั้งนี้พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสังคมไทยหลายครั้ง จะเห็นความตื่นตัวทางวัฒนธรรมประชาธิปไตย ดังที่ กัลยกร สังขชาติ (2563, น. 24) ได้นิยามว่า “การที่ประชาชนมีความศรัทธาต่อประชาธิปไตย เชื่อถือในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพกติกาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการทางการเมืองและมีจิตสำนึกด้านพลเมืองดี วิชาชีววิจารณ์อย่างมีเหตุผลท้ายที่สุด คือ การมองโลกในแง่ดีไว้ซึ่งจิตใจเผด็จการ”

อาจกล่าวได้ว่าการประพันธ์กวีนิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวทางวัฒนธรรมประชาธิปไตย ที่สะท้อนภาพสังคมการเมืองไทยและวิชาชีววิจารณ์ถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ผู้วิจัยเห็นว่ากรมอปรางวัลวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นความตื่นตัวทางวัฒนธรรมประชาธิปไตย ดังวัตถุประสงค์ของการจัดมอบรางวัลนี้ “รัฐสภาจัดขึ้นเพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพทางการเมือง อีกทั้งเพื่อสืบสาน สร้างสรรค์ วรรณกรรมการเมือง ให้มีส่วนปลูกจิตสำนึกประชาธิปไตย” (กลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยฯ สำนักประชาสัมพันธ์, 2566, ย่อหน้าที่ 2)

ดังตัวอย่างกวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559 ชื่อสงบงในดง

คนหนึ่งหาเงินจากกองขยะ

คนหนึ่งสถานะเป็นทหาร

คนหนึ่งเป็นผู้นำรัฐบาล

คนหนึ่งเป็นแรงงานกรรมกร

อีกคนหนึ่งเป็นยามเฝ้าประตู

คนหนึ่งเป็นคุณครูผู้สั่งสอน

คนหนึ่งเป็นผู้แทนราษฎร

คนหนึ่งเขียนกาพย์กลอนเป็นกวี

ความเหมือนอันงดงามในความต่าง

คือค่าความเป็นกลางแห่งศักดิ์ศรี

แห่งสิทธิการเป็นพลเมืองดี

สิทธิที่พลเมืองมีเทียมเท่ากัน

สิทธิในการปกป้องครองตนเอง

สิทธิในการบรเลงเพลงความฝัน

สิทธิในการนิยามความสำคัญ

แห่งชีวิตในช่วงวันแห่งชีวิต

(นรพลลภ ประณูทพรพาล, 2559, น. 211)

กวีนิพนธ์ที่ชื่อว่า “พลเมืองคือพละกำลังเมือง” จะเห็นว่ากวีนำเสนอแนวคิดให้เห็นว่าทุกคนไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด ไม่ว่าจะเป็นคนเก็บขยะ ทหาร ผู้นำ กรรมกร ยาม ครู ผู้แทนราษฎร กวี แม้บุคคลเหล่านี้จะมีอาชีพแตกต่างกัน แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือความเป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งมีสิทธิของความเป็นพลเมือง มีสิทธิในการปกป้องตนเอง มีสิทธิในการเลือกที่จะเป็นหรือนิยามตัวตน จะเห็นว่ากวี

ได้ถ่ายทอดและนำเสนอทัศนคติความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ทำให้เห็นภาพสังคมที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของพลเมืองในประเทศ

จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าวินิพนธ์ที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้าตั้งแต่ พ.ศ. 2559-2564 นำเสนอแนวคิดใดบ้าง และแนวคิดต่าง ๆ นั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวทางวัฒนธรรมประชาธิปไตยในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการรัฐประหาร 2557 จนถึงการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางสังคมและการเมืองในวินิพนธ์วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2559-2564

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กำหนดประเด็นการวิจัย
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า
3. ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดในวินิพนธ์วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2564 โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและการเมืองของมิเชล ฟูกูเกต์
4. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์
5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ดังนี้ บทความของ Hongbo Qin (โกมล) (2553) ได้นำเสนอ “แนวคิดด้านการเมืองที่ปรากฏในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2551” ศึกษาจากเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2551 มีจำนวนทั้งหมด 12 เรื่อง โดยวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อการเมืองและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้น

ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดด้านการเมืองแบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ ความขัดแย้งด้านแนวคิดทางการเมือง ความคิดเห็นของประชาชนต่อนักการเมือง ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และผลกระทบของการเมืองต่อประชาชน ส่วนการนำเสนอแนวคิดผู้เขียนเห็นว่าผู้แต่งเรื่องสั้นถ่ายทอดแนวคิดด้านการเมืองอย่างตรงไปตรงมา โดยผ่านคำพูดหรือการกระทำของตัวละคร อีกทั้งยังได้สื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสถานการณ์ และมีการเรียกร้องความสามัคคีและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ส่วนของภาพสะท้อนภาพสังคมไทยพบภาพสะท้อนสังคมใน 4 ด้าน คือ สังคมตัวใครตัวมัน สังคมไร้คุณธรรม สภาพแวดล้อมของสังคม และสภาพความเป็นอยู่ในชนบท

ธงชัย แซ่เจี๋ย (2555) บทความเรื่อง “รัฐประหาร พ.ศ. 2549 กับแนวคิดประชาธิปไตยในวินิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า” ผู้เขียนพบว่าการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วินิพนธ์การเมือง ซึ่งจากการศึกษาพบแนวคิดประชาธิปไตย 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดการยึดมั่นและยืนหยัดในประชาธิปไตย แนวคิดรัฐประหารทำลายประชาธิปไตย และแนวคิดรัฐประหาร

แสดงถึงความอ่อนแอของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ทั้งสามแนวคิดนี้ทำให้เห็นทัศนคติเชิงลบที่มีต่อเหตุการณ์รัฐประหาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะความอ่อนแอของการเมืองภาคประชาชน อีกนัยหนึ่งเชิดชูความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นระบอบการปกครองที่พึงปรารถนา

นิตานาจ โสภภาพล (2559) นำเสนอบทความเรื่องแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ผู้เขียนได้วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในเรื่องสั้นพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2545-2554 โดยศึกษาเฉพาะเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 9 เรื่อง ผลการศึกษาพบแนวคิดทางการเมือง 5 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดการสำนึกทางการเมืองของประชาชน แนวคิดพฤติกรรมเชิงการเมืองของนักการเมือง แนวคิดทางเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แนวคิดความขัดแย้งทางการเมือง ได้จำแนกความขัดแย้งทางพฤติกรรมการเมืองจำแนกออกเป็น 2 เรื่อง คือ ความขัดแย้งทางความคิดและความขัดแย้งของนักการเมืองระดับท้องถิ่น และแนวคิดเรื่องความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรื่องสั้นเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าบทบาทและหน้าที่ที่ดีและการมีสำนึกทางการเมืองของประชาชนในการมีส่วนร่วม รวมทั้งการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นการออกเสียง ลงคะแนนเลือก ส.ส. เข้าไปทำหน้าที่ในสภา สำหรับแนวคิดเรื่องพฤติกรรมเชิงการเมืองของนักการเมือง ผู้เขียนสะท้อนพฤติกรรมของนักการเมืองผ่านตัวละครนักการเมืองที่ไม่ดี แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน โดยไม่คำนึงถึงความชอบธรรม ส่งผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ไม่พัฒนา มีการเสนอแนวคิดความขัดแย้งทางการเมือง มีทั้งการนำเสนอผ่านความขัดแย้งทางความคิดของบุคคล รวมทั้งความขัดแย้งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นนำไปสู่ความแตกแยกของคนในครอบครัว สังคม อีกทั้งเสนอแนวคิดเรื่องความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังส่งผลกระทบกับการเมืองและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

จากการศึกษาบทความวิจัยข้างต้นพบว่ามีการศึกษาแนวคิดทางการเมืองทั้งในเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2545-2554 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ การศึกษาแนวคิดทางสังคมและการเมืองในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 เป็นการต่อยอดจากการศึกษาวิจัยที่มี

ผลการวิจัย

จากการศึกษา กวีนิพนธ์รางวัลวรรณกรรมพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 โดยใช้แนวทางการศึกษาทางวรรณกรรมประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและการเมือง ผู้วิจัยพบแนวคิดหลักทั้งหมด 7 แนวคิด ดังต่อไปนี้

1. พลัทธิพลเมืองคือผู้กำหนดอนาคตของประเทศ

หลังจากการทำการรัฐประหารยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี พ.ศ. 2557 และเมื่อมีการเลือกตั้ง ในปี พ.ศ. 2562 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับเลือกให้กลับมาบริหารประเทศอีกครั้งหนึ่ง ได้มอบนโยบายสำคัญเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองใช้เป็นนโยบายสำคัญในการบริหารประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการสร้างวาทกรรมของการเป็นพลเมืองดี พลเมืองดีต้องรู้จักหน้าที่และสิทธิของตน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดประชาธิปไตยได้ นอกจากนี้ยังน่าสนใจว่ากวีไม่เพียงแต่นำเสนอถึงหน้าที่ของพลเมืองเท่านั้น แต่ทำให้เห็นว่าพลังของพลเมืองจะเป็นผู้กำหนดอนาคตของประเทศ

โดยเฉพาะความสมบูรณ์ของระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้จากกวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พลเมืองทั้งสิ้นคือดินสร้าง
เป็นพลังหนุนค้ำตามครรลอง

อิฐที่รัฐจัดวางอย่างถูกต้อง
เป็นฐานของประชาธิปไตย

(แก้กานท์, 2561, น. 228)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง*ความแตกต่างที่ลงตัว* บทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2561 กวีใช้ภาพพจน์อุปมาเปรียบพลเมืองคือดินและอิฐที่รัฐจัดวางเพื่อสร้างรากฐานของประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่าพลเมืองเป็นกำลังสำคัญของการเกิดประชาธิปไตย

พลเมืองคุณภาพล้างภาพลบ

ต้องเป็นกบนอกกะลาทำแดดฝน

รู้ถึงสิทธิ์เสรีหน้าที่ตน

ยืนอยู่บนกฎระบอบกรอบเสรี

หวงสิทธิ์ตนบนสิทธิ์ที่พึงได้

ไม่ละเมิดสิทธิ์ใครให้เสื่อมศรี

ทำสิ่งซึ่งควรทำในวันนี้

ตามหน้าที่ของคนพลเมือง

โดยกรอบแห่งประชาธิปไตย

ต้องเรียนรู้เข้าใจในทุกเรื่อง

ประชาชนทั้งนั้นคือฟันเฟือง

ช่วยหนุนเนื่องเป็นแกนให้แผ่นดิน

(ทัศนีย์วรรณ ธนาบุรุษ, 2561, น. 233-234)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง*ด้วยสิทธิและหน้าที่* บทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2561 จะเห็นว่ากวีให้ความสำคัญกับหน้าที่ของพลเมืองและประชาชน การทำความเข้าใจถึงสิทธิ์ หน้าที่ของพลเมืองตามกรอบแห่งประชาธิปไตย พลเมืองและประชาชนก็จะเป็นหลักให้กับแผ่นดิน

ประชาชน คือต้นทาง การสร้างชาติ

ด้วยอำนาจ อธิปไตย ในทุกหน

การปกครอง โดยประชา แบบสากล

ประชาชน เท่านั้น ดลบันดาล

.....

อนาคต ประเทศนี้ อยู่ที่คน

อยู่ในมือ ประชาชน คนต้นเรื่อง

พลเมือง ผู้บันดาล ให้บ้านเมือง

จะรุ่งเรือง เติบโต หรือพ่ายพัง

(อภิชาติ คำดี, 2561, น. 235-236)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง*ประชาชนคือต้นทาง* บทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2561 จะเห็นว่ากวีได้นิยามการปกครองแบบประชาธิปไตยไว้ว่าต้องเกิดจากประชาชนเริ่มต้นที่ประชาชน และอนาคตประเทศบ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด กวีได้ใช้กลวิธีการซ้ำคำคำว่า “ประชาชน”

พลังของประชาชนพลเมือง
จะขับเคลื่อนฟันเฟืองทุกสรรพสิ่ง
ร่วมกันคิดร่วมกันทำไม่ทอดทิ้ง
เรื่องส่วนรวมไยยากยิ่งกว่าสิ่งใด

.....
อนาคตประชาธิปไตย
อยู่ในมือของเราพลเมือง

(กิตติ อัมพรมหา, 2562, น. 235-236)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง*ด้วยแรงแห่งเรา* บทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2562 กวีได้ย้ำถึงสำคัญของประชาชนพลเมือง ซึ่งจะเป็นผู้ขับเคลื่อนให้ประเทศเกิดประชาธิปไตย

พลเมืองมิใช่ทาสนักการเมือง
แต่คือผู้รู้เรื่องผู้เริ่มต้น
แห่งสายธารความเป็นชาติพิลาสสัน
และคืออิฐผู้อดทน-ฐานเจดีย์
พลเมืองใช่ศัตรูของผู้นำ
หากคือผู้กระทำตามหน้าที่
แห่งการงานสงบงามวาวามรฐี
และคือผู้ยอมพลีสุขส่วนตัว

(ธัชชัย ธัญญาวัลย์, 2560, น. 286)

คำประพันธ์จากวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2560 เรื่อง*พลเมือง 4.0* จะเห็นว่ากวีนิยามความเป็นพลเมืองหน้าที่ของพลเมือง พลเมืองไม่ใช่ทาสของนักการเมือง ไม่ใช่ศัตรูของผู้นำ อีกทั้งกวีได้แสดงให้เห็นความสำคัญของพลเมืองที่กระทำตามหน้าที่และเสียสละความสุขส่วนตัว

2. คนรุ่นใหม่สู่การมีประชาธิปไตยที่แบ่งบาน

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่กวีแสดงให้เห็นว่า คนรุ่นใหม่ ในที่นี้คือเด็กหรือเยาวชนของประเทศจะทำให้เกิดประชาธิปไตยในประเทศ ดังเช่นกวีนิพนธ์บทที่ว่า

คือดอกไม้วัยเยาว์ เนาวันนี้
กลีบดอกคลี่งามเด่นเห็นประจักษ์
หลากหลายสีลานตาดูน่ารัก
ด้วยพุ่มพิกผลิดอกไปไฉฉงาม
“เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า”
น่านาวาขอบเขตประเทศสยาม
ให้รู้เรื่องวิไลในทุกยาม
แบ่งบานตามประชาธิปไตยไปนิรันดร์

(มณฑนา มาแม่นัน, 2560, น. 278)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องดอกไม้วัยเยาว์ ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2560 กวีใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์เปรียบเทียบเด็กคือดอกไม้วัยเยาว์ แสดงให้เห็นว่าเด็กเหล่านี้จะเติบโตขึ้นเป็นดอกไม้หลากหลายสีและงดงามจากการดูแลพุ่มพิก เด็กเหล่านี้จะเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศ ทำให้ประเทศมีความเจริญ รวมทั้งการมีประชาธิปไตยที่แบ่งบาน

เปลี่ยนทะเลาะเบาะนั้นผลัดกันนั่งเล่าความฝันสู่กันฟังจะดีไหม
มอบตักอุ่นนอนเว้าผู้เยาว์วัย
ทางแสนไกลเบื้องหน้าทอดอาทร
กล่อมลูกหลานหลับฝันถึงวันใหม่บรรจงแนบความห่วงใยซุกใต้หมอน
เพื่อทั้งหมดสดชื่นหลังตื่นนอน
จากแรมรอนก้าวข้ามสู่ความจริง

(ระวี ตระการจันทร์, 2561, น. 220)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์เรื่องปลายทางของเส้นขนาน วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2561 กวีแสดงให้เห็นว่าแม้คนรุ่นใหม่ หรือ “ผู้เยาว์วัย” ในคำประพันธ์จะเป็นผู้ที่เป็พลังสำคัญของการเกิดประชาธิปไตย แต่ก็ต้องการคนที่จะคอยสร้างให้คนรุ่นใหม่เข้าใจและผ่านความขัดแย้ง

3. การอยู่ร่วมกันในความแตกต่างตามระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดนี้กวีได้นำเสนอให้เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับความแตกต่างของคนในสังคมที่อาจเกิดจากช่วงวัย สถานภาพ บทบาท และหน้าที่ ซึ่งนำไปสู่ความแตกต่างทั้งด้านความคิดและการกระทำแต่ย่อมอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจได้ ดังจะเห็นได้จาก

พ่อก็มีมุมมองแบบของพ่อ
และลูกก็คงมีมุมมองที่ต่าง
ขอบางมุมเราคิดเห็นอย่างเป็นกลาง
อย่าหักล้างเพียงอารมณ์เข้าข่มกัน
จริงอยู่ที่เห็นต่างอย่างประชาธิปไตย
แต่ขอให้ถูกทางและสร้างสรรค์
เลิกถือโฟโธสมาประจัญ
เพราะเรานั้นจะเป็นเหยื่อเป็นเชื้อไฟ
คงมีเพียงเท่านั้นที่ตอบลูก
จะผิดถูกลูกเห็นเป็นไหน
ก็สิทธิ์ลูกจะคิดเห็นความเป็นไป
ตามระบอบประชาธิปไตยของไทยเรา.

(ฉัตรสุมาลย์ ภูแต่มนิล, 2561, น. 239-240)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่องประชาธิปไตยวันและวัยที่แตกต่างกัน วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2561 กวีได้แสดงให้เห็นความคิดของคนแต่ละวัยที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย คำประพันธ์ส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างมานี้แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันในความคิดต่าง กล่าวคือพ่อกับลูกมีมุมมองความคิดที่แตกต่าง พ่อได้อธิบายให้ลูกเข้าใจ โดยยึดตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย คือคิดเป็นกลาง ถูกทาง และสร้างสรรค์ แต่พ่อก็ไม่ได้บังคับให้ลูกจะต้องเชื่อในความคิดของพ่อ ให้ลูกนั้นได้คิดด้วยตนเองว่าประชาธิปไตยในความคิดของลูกจะเป็นอย่างไร ซึ่งทำให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันได้แม้จะมีความคิดที่แตกต่างกัน

๑ พ่อแม่ลูก เห็นต่าง กันอย่างไร
เปิดหัวใจ อดกลั้น ฟังกันก่อน
ใช้เหตุผล พุดจา อย่างอาทร
ใช้ดีตรอน ค้อยค่า ด้วยอารมณ์

(อภิชาติ คำดี, 2563, น. 228)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์จากเรื่องแม่น้ำสียาย วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2563 กวีได้แสดงให้เห็นว่าคนในครอบครัว พ่อแม่ลูกย่อมมีความคิดเห็นทางสังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน กวีจึงได้เสนอแนะวิธีการที่จะให้อยู่ร่วมกันได้แม้จะมีความเห็นต่าง กล่าวคือจะต้องเปิดใจ ฟังและพูดกันด้วยหลักเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ในการตัดสิน อาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกทางความคิดที่เป็นประชาธิปไตยอาจเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่ประชาธิปไตยระดับประเทศได้ นอกจากกวีนิพนธ์ข้างต้นแล้ว กวีนิพนธ์เรื่องบ้านหลังเดียวกันก็ได้นำเสนอแนวคิดการอยู่ร่วมกันแม้จะมีความแตกต่างทางความคิด ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เหตุความเชื่อแตกต่างบางความคิด
จากเป็นมิตรชิดใกล้ก็ไกลบ้าน
จากแหม่มยัมพรัมพรวาก็ร้าวราน
เพียงหมอกม่านคิดต่างปิดทางใจ
บ้านเดียวกัน เรียนรู้การอยู่ร่วม
ต่างก็รวมความต่างร่วมทางได้
สน สัก รัง มะค่า หล้า เต็ง ไทร
หลากหลายไม่จึงเป็นดงป่าพงพี

(ปริญญา สระปัญญา, 2561, น. 218-219)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์จากเรื่อง *บ้านหลังเดียวกัน* กวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2561 กวีนำเสนอให้เห็นถึงความขัดแย้งทางความคิดของคนในครอบครัว และคนที่ใกล้ชิดกัน เช่น เพื่อน เมื่อเกิดความขัดแย้งทางความคิดก็ทำให้ความแตกแยก กวีจึงได้เสนอความคิดว่าแม้จะมีความคิดต่างก็เรียนรู้อยู่ร่วมกันได้ โดยกวีใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างหลากหลายเหมือนกับป่าที่มีพรรณไม้ที่หลากหลาย แต่ก็รวมอยู่ในผืนป่าเดียวกันได้

4. ความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมืองส่งผลต่อประชาชน

แนวคิดความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมืองส่งผลเสียต่อประชาชน กวีแสดงให้เห็นว่าทหารกับนักการเมืองเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารประเทศ และเป็นผู้ที่ควรคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญตามระบอบของประชาธิปไตย แต่ทั้งสองเกิดความขัดแย้งกัน ไม่ได้ทำหน้าที่บริหารประเทศเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง ที่สำคัญส่งผลให้ประเทศยังไม่พัฒนา ดังตัวอย่างที่ว่า

แล้วต่างฝ่ายต่างเถียงกันอลหม่าน

ฝ่ายทหารก็ถือศักดิ์รักศักดิ์ศรี

นักการเมืองก็อ้างตนเป็นคนดี

ขณะชาวบ้านนั่งมองหน้ามองเศร้า

เศรษฐกิจย่ำแย่ทุกรรม

จึงตะโกนถามทหารและนักการเมือง

“พวกท่านต่างก็อ้างประชาธิปไตย

รัฐประหารแต่ละที่อ้างเพื่อเรา

แต่ที่เห็นนายทหารกลับรวยล้น

ถ้าทำเพื่อพวกเราอย่างที่ไม่

มิใช่จนย่าแยม้าชานาน

เพราะถูกเลือกมาอีกที...อย่างชอบธรรม

ปัญหา รุมสุมเร้าลึกล้ำ

ผลผลิตราคาต่ำสุดซ้ำใจ

ด้วยน้ำเสียงขุนเคืองอกหมกไหม้

แต่มีไหมเห็นหัวประชาชน

ตอนหาเสียงก็เฝ้าน้ำลายพ่น

นักการเมืองแต่ละคนอยู่สำราญ

ประเทศคงเติบโตกว่าเพื่อนบ้าน

ขอเถาะท่าน เห็นแก่ประเทศไทย!”.

(ธาร ธรรมโฆษณ์, 2562, น. 232-233)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง *ทหารต่อกลอนกับนักการเมืองให้ชาวบ้านฟัง* บทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2562 กวีได้นำเสนอให้เห็นความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมือง ซึ่งสัมพันธ์กับการเมืองในปี พ.ศ. 2562 หลังจากเกิดเหตุการณ์รัฐประหารและกลับสู่การเลือกตั้ง ทหารก็มีบทบาท

บริหารประเทศ ส่วนนักการเมืองที่ประชาชนเลือกให้เป็นตัวแทนบริหารประเทศก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาชน ทหารและนักการเมืองอยู่อย่างสุขสำราญ ขณะที่ประชาชนต้องทุกข์ใจกับปัญหาต่าง ๆ และเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวาระสุดท้าย “ขอเถอะท่าน เห็นแก่ประเทศไทย!” กวีได้แสดงความรู้สึกขอร้องอ่อนวอนให้ทหารและนักการเมืองเหล่านี้ทำเพื่อประเทศไทย

5. การใช้อำนาจในทางมิชอบและการคดโกงเป็นอุปสรรคสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย

กวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้าในช่วง พ.ศ. 2559-2564 แสดงให้เห็นถึงอุปสรรคสำคัญต่อการเกิดประชาธิปไตย คือ การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมและการคดโกง ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอภาพแม่ค้าร้านข้าวมันไก่ดำเนินกรกระทำของรัฐมนตรี

โลกเล็กเล็กแห่งร้านข้าวมันไก่
จึงคลอกไฟคุโชนเสียจนทั่ว
ด้วยวิถีแม่ค้าซึ่งด่ารัว
“ร.ม.ต.สั่วสั่ว ล้วนตัวทรม
เอาแต่ฉวย, ชีฉ้อ, ทยศ
ทุกเกณฑ์กฎก็เลียงได้ไม่เกรงขาม
ต่างขย้าคำเคี้ยวเต็มเขี้ยวกราม
ต่างมูมมามขม้ามั้มเต็มปากคอ
นั่นก็โกง นี่ก็กิน แลบลิ้นกวด
ล้วนถนดัยดใส่ น้ำลายสอ
เป็นผู้เหนียวผู้นำกำมะลอ
เอาแต่ล่อลอบถลึงจนพุงกาง

(เทิดไท นามแทน, 2564, น. 235)

คำประพันธ์ข้างต้นเรื่อง*ในร้านข้าวมันไก่* จากวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2564 กวีได้ให้แม่ค้าร้านข้าวมันไก่วิพากษ์วิจารณ์ผู้บริหารประเทศว่าเป็นผู้บริหารที่คดโกง โดยที่ไม่สนใจว่าจะส่งผลกระทบต่อใคร ในที่นี้กวีได้กล่าวถึงผลกระทบจากการฉ้อโกง ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็คือประชาชน ประชาชนเปรียบเหมือนเบี้ยที่ต้องยอมรับผลจากการกอบโกยและโกงกิน ดังจะเห็นจาก

ฉัน, ลูกค้า ฟังแม่ค้าประณามรัฐ
ขณะกั๊กกลืนไก่ในคำแค้น
ก็แค่เบี้ยถูกขยี้จนบี้แบน
จมแก่นแกนการกอบโกย โดยเจี๊ยบงันฯ

(เทิดไท นามแทน, 2564, น. 237)

คำประพันธ์ข้างต้นเรื่อง*ในร้านข้าวมันไก่* ลูกค้าในร้านข้าวมันไก่ที่ได้ฟังแม่ค้ากล่าวตำหนิต่อว่ารัฐบาล ก็ทำให้เห็นว่าประชาชนก็เป็นเพียง “เบี้ย” ซึ่งกวีได้ใช้ภาพพจน์อุปมาเปรียบเทียบกับ “ประชาชน” ที่ถูกขยี้จนบี้แบน ทั้งหมดล้วนเป็นผลมาจากการโกงกินของผู้มีอำนาจบริหารประเทศ

6. การสร้างความเท่าเทียมในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้

ความเท่าเทียมกันในสังคมเป็นลักษณะหนึ่งที่มีความจำเป็นในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่กวีได้แสดงให้เห็นว่าความเท่าเทียมกันในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า

ความยากจนนำเรามาที่นี้
แต่รัฐบาลของเราไม่ได้ยากจนขนาดนั้น
รถไฟฟ้าสามอาจมีเบาะนิมนิมนให้เอนหลับ
แอร์เย็นเย็น ห้องน้ำสะอาดสะอาด
เช่นเดียวกับรถไฟฟ้าชั้นสอง
แต่นั่นหมายถึงรถไฟฟ้าชั้นสองต้องดีกว่าเก่า
และรถไฟฟ้าหนึ่งต้องดีขึ้นไปอีก
แม้ทุกคนจะเห็นอกเห็นใจคนขัดสน
ความยากจนนำเรามาที่นี้
แต่ใครอยากเท่าเทียมคนจ่ายน้อยกว่า!

(คมสันต์ รองศิริ, 2560, น. 289)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง*รถไฟฟ้าชั้นสาม* กวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2560 กวีแสดงให้เห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่เกิดขึ้นเกิดจากความยากจน โดยเปรียบเทียบกับรถโดยสารรถไฟฟ้า ค่าโดยสารของการเดินทางโดยรถไฟฟ้า แต่ละชั้นแตกต่างกัน สิ่งที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกบนรถไฟฟ้าก็แตกต่างกันด้วย แม้ทุกคนจะเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกับความไม่เท่าเทียมนั้น แต่ก็คงไม่มีใครยอมที่จะให้เกิดความเท่าเทียมขึ้นเมื่อทุกคนจ่ายเงินค่าโดยสารที่ไม่เท่ากัน

7. หน้าที่พลเมืองสู่ความเป็นปึกแผ่นของประเทศ

ท่ามกลางความขัดแย้งและความเห็นต่างทางการเมือง กวีได้นำเสนอแนวคิดสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่จะทำให้ประเทศเกิดความสงบสุขและเป็นปึกแผ่นได้ย่อมเป็นหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะของพลเมืองที่ดี หากพลเมืองต่างทำหน้าที่ของตนก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ที่ว่า

หน้าที่หมากหลายหลายต้องงายงาม
แม่นอยู่ท่ามศึกโขนคราโดนบุก
เบียด้วน้อยคอยกันผ่านผืนทุกข์
เพื่อความสุขทั้งกระดานของบ้านไทย

.....
เมื่อศึกผ่านพลหมากถึงปากฝั่ง
หมากเรือยังตั้งรอ อยู่ต่อเนื่อง
แม้ทัพใหญ่จะใคร่ถามความรุ่งเรือง
หมากรุกจึงคล้ายเรื่อง ของเมืองนี้

(เสน รัตนะ, 2560, น. 273)

คำประพันธ์ข้างต้นจากเรื่อง*เกมหมากรุกกับศึกปล้นเมือง* จากกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2560 กวีได้ใช้ความเปรียบเกมหมากรุกเหมือนกับการบริหารบ้านเมือง บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง หรือจะผ่านความขัดแย้งของบ้านเมืองเฉกเช่นกับการเดินหมากบนกระดานหมากรุก หมากที่เดินอยู่บนกระดานก็คือพลเมืองของไทย ซึ่งต่างมีหน้าที่ แต่ “เบี้ยตัวน้อย” คือประชาชนที่ผ่านความขัดแย้งและจะนำไปสู่ความสุขของประเทศ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทางสังคมและการเมืองในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ปี พ.ศ. 2559-2564 จำนวนทั้งหมด 78 เรื่อง พบว่า มีแนวคิดทางสังคมและการเมืองทั้งหมด 7 แนวคิด ได้แก่ 1) พลังพลเมืองคือผู้กำหนดอนาคตของประเทศ 2) คนรุ่นใหม่สู่การมีประชาธิปไตยที่เบ่งบาน 3) การอยู่ร่วมกันในความแตกต่างตามระบอบประชาธิปไตย 4) ความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมืองส่งผลต่อประชาชน 5) การใช้อำนาจในทางมิชอบและการคดโกงเป็นอุปสรรคสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย 6) การสร้างความเท่าเทียมในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ และ 7) หน้าที่พลเมืองสู่ความเป็นปึกแผ่นของประเทศ

จากการใช้กรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์และแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและการเมืองตามแนวคิดของมิเชล ฟูกูเกต์ ในการวิเคราะห์ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจเนื้อหาของกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้ามากยิ่งขึ้น กล่าวคือกวีได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจของประชาชนหรือพลเมืองในการมีส่วนร่วมปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากแนวคิดพลังพลเมืองคือผู้กำหนดอนาคตของประเทศ คนรุ่นใหม่สู่การมีประชาธิปไตยที่เบ่งบาน และหน้าที่พลเมืองสู่ความเป็นปึกแผ่นของประเทศ แนวคิดทั้งสามนี้สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ในช่วงเหตุการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 ที่มีการชุมนุมทางการเมือง กลุ่มที่ออกมาชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่น กลุ่มนักเรียนเลว กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม สหภาพนักเรียน นิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย ฯลฯ ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมประชาธิปไตยของคนรุ่นใหม่

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการประพันธ์กวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้าเป็นกระบวนการหนึ่งในการเรียกร้องหรือต่อสู้ระหว่างรัฐกับประชาชน ดังจะเห็นได้จากแนวคิดความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมืองส่งผลต่อประชาชน การใช้อำนาจในทางมิชอบและการคดโกงเป็นอุปสรรคสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย แนวคิดทั้งสองแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคในการเกิดประชาธิปไตย คือทหารกับนักการเมืองที่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองที่ใช้อำนาจแทนประชาชนเกิดความขัดแย้งกัน และการใช้อำนาจที่ได้จากประชาชนในทางมิชอบ อีกทั้งอาจกล่าวได้ว่าประชาชนผู้ให้อำนาจทางการเมืองแก่กลุ่มคนเหล่านี้ก็ทำหน้าที่สอดส่องความเป็นไปของการใช้อำนาจ ซึ่งนับว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าแม้วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าจะจัดขึ้นโดยกลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยและกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นของรัฐบาลแต่จะเห็นว่าจากแนวคิดในกวีนิพนธ์ เช่น ความขัดแย้งระหว่างทหารกับนักการเมืองส่งผลต่อประชาชน การใช้อำนาจในทางมิชอบเป็นอุปสรรคสำคัญของความเป็น

ประชาธิปไตย และการสร้างความเท่าเทียมในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ แนวคิดทั้งสามนี้แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของด้านการบริหารงานของรัฐบาล จึงแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมรางวัล พานแว่นฟ้าก็เปิดกว้างการแสดงทัศนะที่มีต่อการบริหารงานของรัฐบาล ขณะเดียวกันกวีในฐานะพลเมืองของประเทศได้นำเสนอทัศนะและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลผ่านกวีนิพนธ์นับเป็นช่องทางที่สำคัญช่องทางหนึ่ง ส่วนนี้จึงสัมพันธ์กับบทความวิจัยเรื่อง “เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560 : หน้าที่พลเมืองหน้าที่เรื่องสั้นการเมือง” ของ นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิต (2561, น.124) ที่ได้กล่าวว่า “เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในปัจจุบันได้กลายเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนวรรณกรรมการเมืองของไทย” บทความวิจัยนี้ที่ศึกษากวีนิพนธ์จึงย้าชัดถึงบทบาทของวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้ามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แนวคิดทั้งสามแสดงให้เห็นว่าการเมืองของประเทศไทยยังเป็นประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับอำนาจของผู้บริหารประเทศมากกว่าจะให้ความสำคัญกับอำนาจของประชาชน ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งของทหารกับนักการเมือง การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม และการคดโกง สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประชาชน การพัฒนาประเทศ และเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยไม่มีประชาธิปไตยที่มาจากอำนาจการบริหารของประชาชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้แนวคิดการใช้อำนาจในทางมิชอบการสร้าง ความเท่าเทียมในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นเป็นแนวคิดที่ย้อนแย้งกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (Social Cohesion and Just Society) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ จะเห็นว่ากวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 ไม่เพียงแต่นำเสนอความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมเท่านั้น รวมถึงความเหลื่อมล้ำในสิทธิในการแสดงออกทางประชาธิปไตยด้วย ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์เรื่องจดหมายเปิดผนึก ใน วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2564 ที่ว่า

ขอที่แบ่งประชาธิปไตยให้หนูหน่อย ให้เด็กดอยได้ใช้คล้ายชนม
หนูอยากเป็นพลเมืองไทยในสังคม เป็นตามเจตนารมณ์สังคม

(อนนท์ ประสงค์มณี, 2564, น. 230-231)

จากคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพลเมืองที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ในที่นี้กวีใช้คำว่า เด็กดอยเกิดความเหลื่อมล้ำของความเป็นพลเมือง แม้แต่สิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นประชาธิปไตยพลเมืองเหล่านี้ก็ยังไม่ได้รับ

ส่วนแนวคิดที่น่าสนใจในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 คือ การให้ความสำคัญกับพลังของพลเมือง และเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า และสร้างให้เกิดระบอบประชาธิปไตยที่เบ่งบาน จะเห็นว่ากวีมีความคาดหวังถึงหน้าที่พลเมืองที่จะทำเพื่อประเทศชาติ ขณะเดียวกันก็เป็นอุดมการณ์อย่างหนึ่งที่รัฐถ่ายทอดสู่พลเมืองของประเทศเช่นกัน ดังที่ นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิต (2561, น. 145) ได้กล่าวว่า การรู้และเข้าใจบทบาทของวรรณกรรมการเมืองทำให้รัฐกำหนดกรอบเนื้อหา “หน้าที่พลเมือง” เพื่อให้ทั้งนักเขียน นักอ่าน ตลอดจนกรรมการผู้คัดเลือกเรื่องสั้นใช้เป็นเกณฑ์ในการเขียน การอ่าน และการพิจารณาตัดสินรางวัล ดังนั้นบทความวิจัยนี้ช่วยเติมเต็มให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นงานประเภทเรื่องสั้นหรือกวีนิพนธ์วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า กวีได้นำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์สอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐที่ต้องการถ่ายทอด ขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นว่าเปิดรับ

ทักษะของกวีที่มีต่อการบริหารประเทศทั้งในด้านบวกและด้านลบ โดยนัยแล้วอาจกล่าวได้ว่า กวีนิพนธ์ในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2564 เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับพลเมืองของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษากลวิธีการนำเสนอแนวคิดทางสังคมและการเมืองไทยในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ช่วง พ.ศ. 2559-2564
2. ศึกษาเปรียบเทียบด้านเนื้อหาในกวีนิพนธ์รางวัลพานแว่นฟ้า ช่วง พ.ศ. 2559-2564 กวีนิพนธ์การเมืองในคอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยฯ ประชาสัมพันธ์. (2566). รางวัลพานแว่นฟ้า. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2566. จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_news.php?nid=32802
- กัลยกร สังขชาติ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อความตื่นตัวทางวัฒนธรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 3(2), 21-34.
- กิตติ อัมพรมหา. (2562). *ด้วยแรงแห่งเรา*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 โลกที่ทิ้งเราไว้ข้างหลัง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เก๋ากานท์. (2561). *ความแตกต่างที่ลงตัว*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 เสือคลุมของผู้พัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- คมสันต์ รองศิริ. (2560). *รถไฟชั้นสาม*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 ภาพที่คอมพิวเตอร์ลิ้น (ไม่เคย) ลงตัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- จุมพล หนิมพานิช. (2566). *หน่วยที่ 7 แนวทางสังคมวิทยาการเมือง*. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2566, จาก <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/81713-7.pdf>
- ฉัตรสุมาลย์ ภูแต่มนิล. (2561). *ประชาธิปไตยวันและวัยที่แตกต่าง*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 เสือคลุมของผู้พัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชัตสุณี สินธุสิงห์. (2538). *วรรณคดีที่คน*. โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2543). แนวคิดสำคัญของกวีนิพนธ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 6(1), 1-13.
- ทัศนีย์วรรณ ธนานุรักษ์. (2561). *ด้วยสิทธิและหน้าที่*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 เสือคลุมของผู้พัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เทิดไท นามแทน. (2564). *ในร้านข้าวมันไก่*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2564 มือเย็น. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ธงชัย แซ่เจี๋ย. (2555). รัฐประหาร พ.ศ. 2549 กับแนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า. *วรรณวิทัศน์*, 12, 28-42.

- ธัชชัย ธัญญาวัลย์. (2560). *พลเมือง 4.0*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 ภาพที่คอมโพสิชั่น (ไม่เคย) ลงตัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ธาร ธรรมโษณ. (2562). *ทหารต่อกลอนกับนักการเมืองให้ชาวบ้านฟัง*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2562 โลกที่เราทิ้งไว้ข้างหลัง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- นรพัทธ์ ประณทนพาล. (2559). *พลเมืองคือพละกำลังเมือง*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559 สงบงในดง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์. (2561). เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560: หน้าที่พลเมือง หน้าที่เรื่องสั้นการเมือง. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 40(2), 123-148.
- นิศานาจอ โสภภาพ. (2559). แนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 7(1), 195-207.
- ปริญญ์ สาระปัญญา. (2561). *บ้านหลังเดียวกัน*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 เลือคลุ่มของผู้พัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- มณฑนา มาแมน. (2560). *ดอกไม้วัยเยาว์*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 ภาพที่คอมโพสิชั่น (ไม่เคย) ลงตัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. *ยกเลิกประกวดวรรณกรรม รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 57*. (2565). สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2565. จาก <https://prachatai.com/journal/2014/07/54357>
- ระวี ตรีการจันทร์. (2561). *ปลายทางของเส้นขนาน*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 เลือคลุ่มของผู้พัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2558). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รุ่งฤทธิ์ เพ็ชรรัตน์. (2566). *เส้นทางการชุมนุม 2563-2564 ปรากฏการณ์การปลดแอกของประชาชนในนามราษฎร*. สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2566. จาก <https://plus.thairath.co.th/topic/speak/100117>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580*. สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2566. จาก <http://nscr.nesdc.go.th/ns/>
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2551). *หวังสร้างศิลปินอุทิศ เพรศแพรว*: การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ. (2541). *กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย: ประสบการณ์จากวรรณคดีไทย อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมัน*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.
- เสน รัตนะ. (2560). *เกมหมากรุกกับศึกปล้นเมือง*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2560 ภาพที่คอมโพสิชั่น (ไม่เคย) ลงตัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อนนท์ ประสงค์มณี. (2564). *จดหมายเปิดผนึก*. วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2564 มือเย็น. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- อภิชาติ คำดี. (2561). *ประชาชนคือต้นทาง*. วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561 เลือ
คลุมของผู้พัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อภิชาติ คำดี. (2563). *แม่น้ำสีสาย*. วรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2563 สิ่งที่อยู่หลังเส้นชัย.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Hongbo, Q. (2553). แนวคิดด้านการเมืองที่ปรากฏในวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2551. *วารสาร
ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 5(10), 29-41.